

Людмила Новаківська,
к.пед.н., доцент Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини, Україна

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ СЛОВЕСНОСТІ В СЕРЕДНІХ ТА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У ДР. ПОЛ. ХІХ СТ.

Радикальна перебудова політичної, соціально-економічної та духовної сфери життя ставить нові вимоги до професійної підготовки фахівців будь-якого профілю. Очевидно, що в сучасній ситуації найважливішим завданням освіти, як шкільної так і вищої, є підготовка фахівця з кваліфікацією на рівні міжнародних стандартів. Досягти цієї мети можна також завдяки пошуку шляхів реформування існуючої системи освіти в багатому досвіді історичного минулого.

У контексті національної освітньої системи література є не тільки ядром гуманітарних дисциплін, але й, як предмет середньої та вищої школи, виявляє педагогічно-універсальний характер.

Становлення літературної освіти в школах і вищих навчальних закладах – це результат тривалої змістової трансформації літературних «прапредметів»: граматики, риторики, піітики, які довгий час були орієнтовані на зразки давньогрецької і давньоримської літератур. Дослідження вітчизняного досвіду вивчення літератури зосереджуються, в основному, на традиціях її викладання в середній школі, але уже в ХІХ ст. помітний інтерес методистів(Ф.Буслаєва, В.Стоюніна, В.Водовозова, В.Острогорського, І.Анненського, Ц.Балталона та ін.) і до проблем викладання літератури у вищих навчальних закладах.

На початку ХІХ ст. (1804р.) в університетах був введений курс «російська словесність», згодом він з'явився і в навчальних планах гімназій. В цей час складається приблизно однаковий зміст літературних дисциплін в гімназіях та університетах (давня словесність, риторика, піітика). Це стає згодом серйозною перешкодою для диференціації програм середньої і вищої школи.

Особливістю цього періоду стало те, що були підготовлені авторські програми, що регламентували літературну освіту (М.Кошанський, М.Каченовський), у вищих навчальних закладах класичні мови поступаються російській граматиці і риторичі, предмет «російська словесність» стає обов'язковим для всіх спеціалізацій і

факультетів.

До середини XIX ст. гімназійна літературна освіта стає завершеною системою і має свої завдання. Це викликає диференціацію цілей курсу словесності в середній і вищій школі. Мета шкільного вивчення словесності – гуманітарно-культурна підготовка випускника, мета вищої літературної освіти – спеціальні наукові знання.

Оскільки були відсутні спільні курси в університетському та шкільному викладанні, це приводило до збоїв у викладанні в останньому. «Випускники університетів, які приходили до середнього навчального закладу, приносили туди і свої академічні уподобання: давню літературу і народну словесність, які витісняли вітчизняних класичних письменників» [1, с.79].

Що стосується підручників, то практично протягом всього XIX ст. в методичному забезпеченні словесності спостерігалась подвійна адресність: у середніх та вищих навчальних закладах використовувалися одні і ті ж самі підручники.

До позитивних тенденцій вивчення літератури в гімназіях та університетах можна віднести: офіційне визнання змістової завершеності вивчення літератури в школі, викладання словесності на всіх факультетах університетів як основи енциклопедичних знань, збільшення кількості навчальних годин на вивчення словесності у середній та вищій школі, створення нових кафедр та розширення складу існуючих, створення і видання програм та навчальних планів зі словесності для середніх та вищих навчальних закладів.

У 1864 році відбувається поділ середньої освіти на реальну і класичну, відповідно утверджується такі ж дві моделі викладання літератури. Поступово складаються і дві методики вивчення словесності - «теоретико-літературна» в класичних гімназіях та «педагогічна» в реальних училищах. На думку О. Гетьманської, «історико- і теоретико- літературна спрямованість гімназійної програми служила швидшій адаптації гімназиста у вищій школі, а декларований в реальних училищах морально-естетичний підхід до твору, став пізніше методичною платформою вивчення літератури у середній школі всіх типів» [1, с.137].

На початку 70-х років XIX століття у навчальних планах підготовки майбутнього вчителя-словесника з'являються випускні екзамени у вищій школі, які приймаються історико-філологічною комісією. До складу цієї комісії входили визнані спеціалісти-філологи

з інших вищих навчальних закладів, і обов'язково шкільні учителі-словесники.

Але до початку ХХ століття всі позитивні зміни у викладанні словесності були ослаблені у зв'язку з ліквідацією цього курсу на «нефілологічних» факультетах. Це призвело до того, що словесність втратила масову студентську аудиторію.

Отже, курс «російська словесність» з'являється у навчальних програмах середньої та вищої школи на початку ХІХ ст.; предмет вітчизняної словесності був обов'язковим для вищої педагогічної освіти будь-якої спеціальності; в методичному забезпеченні викладання словесності в школі та університеті спостерігалась подвійна адресність; складаються дві методики викладання: «теоретико-літературна» та «педагогічна»; з метою контролю якості підготовки майбутніх словесників з'являються випускні екзамени.

Список використаних джерел

1. Гетманская Е.В. Преимущество литературного образования от средней к высшей школе в российской традиции XVII - XIX веков: монография / Е.В.Гетманская.– М.: Экон-Информ, 2011. – 213 с.
2. Павко А.І., Курило Л.Ф. Вітчизняна університетська педагогічна освіта в імперську добу: історіографічні та методологічні аспекти: монографія /А.І.Павко, Л.Ф.Курило. – К.: Знання України, 2005. – 120 с.